

ВІДГУК

**офіційного опонента - к. ю. н., доцента Ступника Ярослава Валерійовича
на дисертацію Сєдих Петра Васильовича
«Кримінологічний аналіз та протидія кримінальному сепаратизму в
Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право»**

Відгук складено на підставі вивчення рукопису дисертації П. В. Сєдих, а також опублікованих здобувачем праць за темою дисертації.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасна українська держава функціонує в реаліях, де інтеграція до євроатлантичного простору та демократичний вибір спричинили територіальні втрати та військове протистояння з росією, яке трансформувалося в гібридний конфлікт, що визначає фундаментально нову парадигму національного розвитку. Перманентні виклики, сконцентровані в соціально-економічному, кримінальному, військовому та екологічному вимірах, вимагають від вітчизняної кримінології радикального переосмислення теоретико-методологічних основ аналізу безпеки, яка водночас постає інструментальним засобом та фінальною метою трансформації держави. Постреволюційний період після 2014 року не забезпечив очікуваного покращення безпекового середовища, натомість країна зіткнулася з глибинною аксіологічною кризою та посиленням соціальної дезорганізації на всіх рівнях суспільної структури. Ці процеси розгортаються на тлі планетарних змін – поширення демократичних інститутів, формування транснаціональних економічних систем, революції в інформаційно-комунікаційній сфері та глобалізації організованої злочинності, які докорінно трансформували світову безпекову архітектуру та надали кримінологічним загрозам транскордонного характеру в епоху постмодерних політико-економічних і технологічних перетворень.

Збільшення й погіршення кількісних показників кримінального сепаратизму, зокрема свідчить, що держава не має цілісної й задовільної стратегії забезпечення правопорядку по всій країні загалом та чітко окресленої концепції розвитку кримінологічного законодавства України зокрема. Тому слід

констатувати, що наявні наукові напрацювання не знімають актуальності проблеми комплексного кримінологічного аналізу кримінальних правопорушень у вказаній сфері та, на цій основі, вироблення рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності запобігання та протидії кримінальним правопорушенням.

У комплексі теоретична та практична важливість вирішуваних проблем, спрямованість рекомендацій, сформульованих П. В. Сєдих, характер і значущість обговорюваних питань, а також не розробленість проблеми в юридичній літературі й обумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність забезпечується кількома чинниками - широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази, критичним аналізом матеріалів правозастосовної практики, веденням коректної полеміки, вдалою і продуманою логікою викладення матеріалу, яка дозволила автору повністю виконати поставлені ним дослідницькі завдання, їх реалізацію підтверджує й аналіз загальних висновків по дисертації.

Сформульовані автором у науковій роботі основні положення, висновки та рекомендації, в тому числі й ті, що віднесені ним до наукової новизни, мають відповідний рівень обґрунтованості. Це стало можливим завдяки використанню широкого кола наукової вітчизняної та зарубіжної літератури, результатів емпіричних досліджень. Рецензована дисертація має достатньо високої якості науковий апарат, матеріал викладений чітко, доступно і юридично грамотно. Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях кримінологічної та кримінально-правової доктрини України, положеннях суміжних дисциплін. Запропоновані автором наукового дослідження висновки та пропозиції, підтверджуються фактами, критичним аналізом нормативних приписів законодавства і висловленими в юридичній літературі позиціями вчених юристів з даного питання.

Позитивно оцінюючи актуальність дослідження П. В. Сєдих, необхідно також відзначити, що тема дисертації узгоджена з положеннями

Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, затверджених Національною академією правових наук України та Концепцією розвитку кримінологічної науки в Україні на початку ХХІ ст., схваленою Координаційним бюро з проблем кримінології Національної академії правових наук України. Тема також відповідає основним науковим напрямам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019–2023 роки, затвердженим постановою Президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30, а саме підпункту 3.4.2.7 (Кримінальне право, кримінологія, судоустрій) та тематиці наукових досліджень кафедри права гуманітарно-правового факультету «Правові засади стійкості та сталого розвитку критичної інфраструктури», затвердженої 23.04.2024р. № 0124U002897.

Як вбачається з тексту дисертації, П. В. Сєдих є сумлінним науковцем, який вміє логічно викладати та аналізувати теоретичний, практичний і законодавчий матеріал, формулювати виважені та узагальнені висновки, застосовувати різноманітні **методи наукового пізнання**. Методологічну основу дисертації складають загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень, зокрема: діалектичний метод наукового пізнання як теоретичний фундамент дослідження використовувався при розгляді всіх проблемних аспектів за темою дисертації. Формально-логічний метод використовувався для встановлення змісту поняття, природи, видів та форм кримінального сепаратизму (підрозділ 1.1.). Статистичні, конкретно-соціологічні методи та метод вивчення документів (аналіз статистичних даних, вивчення матеріалів архівних кримінальних проваджень) застосовувалися при виявленні тенденцій в динаміці кримінального сепаратизму та кримінологічної характеристики особистості злочинця, яка вчиняє такі кримінально-протиправні діяння (підрозділи 1.2, 1.3). Застосування системно-структурного методу дозволило охарактеризувати фактори детермінації такого явища як кримінальний сепаратизм (розділ 2) та обґрунтувати нові положення, теоретичні висновки, пропозиції і практичні рекомендації щодо протидії кримінальному сепаратизму (розділ 3).

Репрезентативною виглядає **емпірична база дослідження**, яку становлять вивчення і використання різноманітних джерел: статистичні дані Державної Судової Адміністрації України щодо кількості осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито та види кримінального покарання та дані щодо складу засуджених за ст.ст. 109, 110, 110-2, 111, 436, 437, 447 КК України, матеріали судових рішень за ст.ст. 109, 110, 110-2, 111, 436, 437, 447 КК України; офіційна статистика Офісу Генерального прокурора України щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень та вручених повідомлень про підозру за ст.ст. 109, 110, 110-2, 111, 436, 437, 447 КК України.

Взагалі використання матеріалів правозастосовної практики заслуговує схвальної оцінки. По-перше, текст дисертації містить значну кількість посилань на конкретні процесуальні акти правозастосування, за допомогою яких вдало ілюструються законодавчі і теоретичні положення. По-друге, використання матеріалів правозастосовної практики набуло у дисертації вигляду узагальненого аналізу відповідних матеріалів та оперування одержаними внаслідок цього аналізу даними у підтвердження обстоюваних підходів.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих автором працях. Основні висновки та положення дисертаційного дослідження оприлюднені у восьми публікаціях, у тому числі 3 наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук категорії «Б», 5 наукових статтях та тезах наукових доповідей на конференціях різного рівня. У сукупності друковані роботи здобувача достатньо повно відображають зміст основних положень і висновків його дисертаційного дослідження та дозволяють науковій громадськості ознайомитися із ними.

Хочу наголосити на тому, що результати дисертаційного дослідження можуть бути доведені до відома наукової громадськості шляхом опублікування монографії.

Результати дисертації **пройшли відповідну апробацію**, підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення й

висновки були оприлюднені дисертантом на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Сучасні проблеми розвитку авіаційно-космічної галузі України: інженерія, бізнес, право» (м. Харків, 5 лист. 2024 р.); «Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама» (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.); «Правові реалії сьогодення» (м. Харків, 22 трав. 2025 р.).

Практичне значення одержаних результатів не викликає сумнівів, оскільки згідно з представленими матеріалами, і, зокрема, додатками до дисертації, основні її результати та надбання можуть бути використані і вже використовуються: у правотворчості – для удосконалення чинного кримінального законодавства у сфері встановлення кримінальної відповідальності за дії сепаратистського характеру; у правозастосовній діяльності – для удосконалення діяльності Служби безпеки України та інших правоохоронних органів у організації протидії кримінальному сепаратизму в Україні; у науковій роботі – під час наступних досліджень проблем кримінологічного аналізу та протидії кримінальному сепаратизму; у навчальному процесі – для здобувачів вищої освіти під час вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Актуальні проблеми кримінального права», «Кримінологія» та «Протидія злочинності».

Визначаючи **наукову новизну** рецензованої роботи, слід вказати, що за характером і змістом розглянутих у ній питань вона є однією з перших в Україні, у якій на дисертаційному рівні розкриваються питання кримінального сепаратизму в Україні з точки зору його кримінологічного аналізу та заходів протидії.

Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертанта мають наукову новизну і практичну значимість, цілком достатні для роботи рівня дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Положення, які висуваються на захист (с. 26-27), загалом вдало структуровані дисертантом відповідно до встановлених вимог, є новими або містять значну частку новизни.

До положень дисертації, що мають елементи новизни, належать, зокрема, такі результати дослідження:

1) надано та обґрунтовано розуміння кримінального сепаратизму як соціально-правового явища, що виступає як сукупність кримінально-караних діянь і полягає в реалізації різноманітних форм поведінки, які містять в собі ознаки сепаратизму;

2) надана комплексна кримінологічна характеристика кількісних та якісних показників кримінального сепаратизму в період з 2013 року по 2024 рік;

3) на підставі кримінологічної характеристики особистості злочинця, який реалізує кримінально-протиправні діяння, що мають сепаратистське забарвлення, сформульовано його кримінологічний портрет;

4) удосконалено кримінально-правову структуру кримінального сепаратизму з урахуванням сукупності таких кримінально-правових норм, що передбачені в ст. ст. 109, 110, 110-2, 111, 436, 437, 447 КК України та систему факторів, що обумовлюють сепаратизм в Україні шляхом включення до неї факторів правового порядку;

5) уточнено теорію виділення різновидів та форм сепаратизму з оглядом на його кримінально-правовий характер, а також змістовне розуміння соціально-економічних, політичних та організаційно-управлінських факторів, що обумовлюють сепаратизм в українському суспільстві.

Оформлення дисертації. Дисертація Сєдих П. В. оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю. Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності (081 — «Право»), робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою, у якій відсутні порушення академічної доброчесності. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим МОН України вимогам.

Як будь-яка по-справжньому творча праця, дисертаційне дослідження П. В. Сєдих не позбавлене **дискусійних положень**. Тому загальна позитивна оцінка дисертації не виключає деяких зауважень і побажань, які носять рекомендаційний характер і можуть бути використані автором у подальших наукових дослідженнях.

1. У підрозділі 2.4 «Правові та організаційно-управлінські фактори кримінального сепаратизму в Україні» на стор. 124 дисертаційного дослідження здобувач зазначає, що в сучасній об'єктивній дійсності в Україні, в ситуації воєнного стану в українській державі, розуміння та усвідомлення змісту факторів, які обумовили та дають можливість в подальшому існувати такому суспільно-небезпечному явищу як кримінальний сепаратизм є вкрай актуальним.

Такі фактори можна розглядати своєрідними фоновими для злочинності у досліджуваній сфері явищами. Вони потребують урахування як під час оцінки сучасного стану законності у досліджуваній галузі, рівня цього виду злочинності, так й у перебігу дослідження її детермінації. Однак, автору варто деталізувати наведений підхід та дати обґрунтування вказаному, а саме розкрити специфіку впливу вказаних факторів на особу злочинця, окремі злочини, криміногенні ситуації, а також доцільно було б надати своє бачення стратегії зменшення їх впливу на стан злочинності в контексті національних безпекових орієнтирів.

2. На стор. 196 дисертаційного дослідження автор наголошує, що корупція та криміналізація політики є не лише супутніми соціально-політичними явищами, а системним фактором, який безпосередньо підживлює та легітимує кримінальний сепаратизм в Україні. Вони створюють інституційний вакуум довіри, що полегшує діяльність антидержавних сил і перешкоджає ефективній реалізації державної політики у сфері національної безпеки.

Але ж це питання є актуальним, дискусійним і значущим з точки зору реалізації прикладних завдань нарощування антикриміногенного потенціалу запобіжних заходів. Під час прилюдного захисту дисертації хотілося б почути

особисту думку автора про співвідношення і взаємозв'язок кримінологічної політики та політики правової щодо протидії кримінальному сепаратизму в Україні.

3. На стор. 200 дисертаційного дослідження здобувач зазначає, що в українській правозастосовній практиці спостерігається нестача ефективного механізму реалізації норм права. Наявність норм не завжди означає їх реальне виконання, що створює розрив між юридичною нормою та правовою реальністю. Цей розрив послаблює превентивну функцію кримінального законодавства і сприяє латентності злочинів сепаратистського спрямування.

Враховуючи те, що для злочинності у сфері національної безпеки властивий високий рівень латентності, у роботі доцільно було б приділити більше уваги висвітленню цієї характеристики досліджуваного явища. Зокрема, потребують подальшого висвітлення обставини, з яких відповідні кримінальні правопорушення належним чином не реєструються у офіційній кримінально-правовій статистиці, визначення причин і механізму набуття латентності такими злочинами. Знання реальних кількісних показників даної категорії злочинів (а не лише офіційних статистичних даних) сприятиме набуттю заходами протидії їм більш дієвого, конкретного, ефективного характеру.

4. На стор. 168 роботи зазначено, що дисертант звертався також до законодавства деяких зарубіжних держав, досвід яких у галузі правового регулювання відповідних інститутів, як вважає здобувач, може бути використано в Україні. Водночас, на підтвердження цієї думки слід уточнити, законодавство яких саме країн світу автор вважає такими, що заслуговують на рецепцію в національну правову систему, зразками для вдосконалення моделі протидії кримінальному сепаратизму, і яким саме чином можна застосувати відповідний позитивний досвід щодо протидії цій злочинності в Україні.

Однак, перелічені дискусійні позиції складають підґрунтя для подальших досліджень та продовження роботи по удосконаленню наукової думки, підтверджують творчий характер праці, яка добре підготовлена і належним чином оформлена. Зауваження і побажання стосуються дискусійних

питань, не впливають на високий науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем. Слід констатувати, що дисертант довів свою здатність самостійно здійснювати дослідження в галузі кримінального права та кримінології, і аналіз дисертації дозволяє стверджувати, що визначені в роботі дослідницькі завдання дисертантом було виконано.

Все вищезазначене дає підставу для наступного узагальненого висновку: дисертаційне дослідження Сєдих Петра Васильовича на тему: «Кримінологічний аналіз та протидія кримінальному сепаратизму в Україні» відповідає спеціальності «Право», виконане на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності. Воно є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінології - з'ясування питання кримінологічного аналізу та протидії кримінальному сепаратизму в Україні.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій дана дисертація відповідає сучасним вимогам, які пред'являються до робіт такого рівня, зокрема й тим, що передбачені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), є завершеною кваліфікаційною науковою роботою у галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право», а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
кандидат юридичних наук, доцент

Ярослав СТУПНИК